

EMILIAN COLCERU

**MEMORATOR
DE ISTORIE**
pentru pregătirea
examenului de bacalaureat

Ediția a III-a

Editura Paralela 45

Redactare: Bianca Vișan
Tehnoredactare: Adriana Vlădescu
Pregătire de tipar: Marius Badea
Design copertă: Mirona Pintilie

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

COLCERU, EMILIAN

**Memorator de istorie pentru pregătirea examenului de
bacalaureat** / Emilian Colceru. - Ed. a 3-a. - Pitești : Paralela 45,
2020

ISBN 978-973-47-3190-9

94

Copyright © Editura Paralela 45, 2020

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci
înregistrate, iar conținutul este protejat de legislația privind
dreptul de proprietate intelectuală.

Cuprins

I. Romanitatea românilor în viziunea istoricilor.....	5
II. Secolul XX între democrație și totalitarism. Ideologii și practici politice în România și în Europa	11
III. Constituțiile din România.....	26
IV. Autonomii locale și instituții centrale în spațiul românesc (secolele IX–XVIII).....	34
V. Statul român modern – de la proiect politic la realizarea României Mari.....	43
VI. România postbelică. Stalinism, național-comunism și disidență anticomunistă. Construcția democrației postdecembriste	53
VII. Spațiul românesc între diplomație și conflict în Evul Mediu și la începutul modernității.....	64
VIII. România și concertul european: de la „criza orientală” la marile alianțe ale secolului XX	73
IX. România în perioada Războiului Rece	82

I. ROMANITATEA ROMÂNILOR ÎN VIZIUNEA ISTORICILOR

Ce este romanitatea românilor?

Romanitatea românilor presupune descendența românilor din romani. Pe lângă această idee centrală, conceptul de romanitate a românilor trimite la cel puțin patru idei conexe:

1. continuitatea unei populații romanizate pe teritoriul fostei provincii Dacia;
2. unitatea tuturor teritoriilor locuite de români;
3. esența latină a limbii române;
4. tradiții și obiceiuri moștenite de la romani.

Problema romanității românilor este, așadar, una extinsă. Orice lucrare care abordează una dintre temele de mai sus se încadrează în problematica romanității românilor. Se poate întâmpla, de exemplu, ca autorii să nu conteste latinitatea limbii, ci continuitatea daco-romanilor pe teritoriul Daciei. Această dispută privește tot problema romanității românilor.

Cum a apărut poporul român?

În procesul său de formare (*etnogeneză*, din limba greacă = naștere a poporului), poporul român a beneficiat, la fel ca oricare alt popor romanic din Europa, de contribuțiile elementului autohton (traco-geto-dac) existent înainte de cucerirea romană, a elementului roman implementat mai ales în timpul stăpânirii Daciei de către romani și a elementului migrator (în special slav), venit în Dacia după secolul al III-lea.

Procesul de *romanizare* (preluarea de către autohtoni a civilizației romane) a avut loc în trei etape:

1. Prima este una inițială, înainte de cucerirea romană, prin schimburile culturale și comerciale dintre geto-daci și romani.

2. Etapa decisivă a avut loc în timpul stăpânirii romane în Dacia (106–271), atunci când romanizarea a avut un caracter susținut, bazat pe mai mulți factori: administrația (folosirea limbii latine), armata (care a staționat pe teritoriul provinciei), coloniștii (aduși din tot imperiul; mulți dintre veterani – soldați romani în retragere – au preferat să se stabilească în Dacia).

3. După retragerea aureliană (anul 271) armata și administrația au părăsit provincia, însă au rămas locuitorii deja stabiliți acolo: este ultima etapă a romanizării, în care aceasta se extinde și în teritoriile locuite de dacii liberi, care nu au făcut parte din Imperiul Roman.

Așezarea slavilor în Peninsula Balcanică s-a realizat după desăvârșirea procesului de romanizare. Slavii au contribuit și ei la formarea poporului român prin organizarea politică și prin anumite elemente de civilizație. După 602, sursele menționează o trecere masivă a slavilor la sud de Dunăre, ceea ce a dus la separarea romanității orientale (din partea de est a fostului Imperiu Roman) în două: nord-dunăreană (daco-românii) și sud-dunăreană (aromânii, megleno-românii, istro-românii).

Surse care atestă continuitatea daco-romană la nord de Dunăre

Problema romanității românilor a fost formulată de istorici din cauza faptului că, din chiar perioada de formare a poporului român, există foarte puține surse care menționează existența lor la nord de Dunăre.

După retragerea aureliană (secolul al III-lea) până la formarea statelor medievale românești (secolul al XIV-lea), spațiul de la nord de Dunăre este menționat în surse cu diversele nume ale popoarelor migratoare (Gothia, Gepidia, Cumania etc.) care dominau politic zona. Autohtonii daco-romani și-au desfășurat în continuare

viața pe teritoriul fostei provincii Dacia, fără să atragă însă atenția cancelariilor vecine, care erau preocupate de conducătorii politici.

În absența surselor scrise, unul din modurile de a dovedi continuitatea unei populații romanizate în Dacia după secolul al III-lea este analiza dovezilor arheologice. Există mai multe astfel de descoperiri care arată o locuire neîntreruptă după retragerea aureliană. Una dintre ele este Donariul de la Biertan, ce datează din secolul al IV-lea.

Există însă și două surse scrise din mileniul I care vorbesc despre „romani” la nord de Dunăre. Prima îi aparține împăratului bizantin Mauricius, care, în lucrarea *Strategikon (Arta militară)* scrisă în secolul al VII-lea, menționează „refugiații romani”. A doua, numită *Despre administrarea imperiului*, este scrisă de împăratul bizantin Constantin al VII-lea Porfirogenetul în secolul al X-lea și face diferența între „romani” (cei care „au venit din Roma și poartă acest nume până astăzi”) și „romei” (locuitori ai Imperiului Bizantin).

De la sfârșitul mileniului I, sursele preiau denumirea populațiilor romanizate din centrul și estul Europei dată de slavi, aceea de „vlahi” (de unde mai târziu va veni și numele de Valahia). Astfel, într-o scrisoare a împăratului bizantin Vasile al II-lea Macedoneanul, din secolul al X-lea, românii sunt numiți „vlahi”.

În secolul al XII-lea, cronicarul anonim al regelui Bela al Ungariei povestește, în lucrarea *Faptele ungarilor*, că, la venirea acestora în secolul al IX-lea, spațiul carpatic era locuit de „blachi”, slavi și bulgari; în aceeași lucrare este menționat un conducător, Gelu, „*quidam Blachus*” („un oarecare român”). Aceeași idee apare și în cronică *Faptele hunilor și ungarilor* a lui Simon de Keza din secolul al XIII-lea.

Referiri la romanitatea românilor între secolele al XV-lea și al XVIII-lea

În secolul al XIV-lea apar statele medievale Moldova și Țara Românească. Din acest moment sursele privitoare la romanitatea

IV. AUTONOMII LOCALE ȘI INSTITUȚII CENTRALE ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC (SECOLELE IX–XVIII)

Ce sunt autonomiile locale românești?

Înainte de formarea statelor medievale Transilvania, Țara Românească și Moldova, în spațiul românesc au funcționat mai multe formațiuni politice prestatale, ce depindeau într-o măsură mai mică sau mai mare de cei care dominau politic acest spațiu. Acestea sunt autonomiile românești sau, după cum le denumea Nicolae Iorga, „romaniile populare”.

Din punct de vedere al organizării politice, formațiunea de bază în spațiul românesc este obștea sătească, aflată sub conducerea unui jude. Mai multe obști se unesc într-un cneazat, condus de un cneaz. În condițiile unei amenințări externe, mai multe cneazate se pun sub autoritatea militară a unui voievod. Astfel apare voievodatul. Termenii de cneaz și voievod sunt de origine slavă, însă în spațiul românesc au un înțeles diferit față de cel din lumea slavă: în lumea slavă voievozii (mici conducători militari) sunt subordonați cneazului.

De la autonomii locale la stat.

Formarea statelor medievale românești

Unificarea formațiunilor locale ale românilor a avut loc, între secolele al XII-lea – al XIV-lea, într-un context internațional dominat de invaziile popoarelor venite dinspre Asia (mongolii, tătarii) și încercarea statelor europene vecine (în special, Regatul Ungariei) de a limita pagubele produse de acestea. La formarea statelor medievale au contribuit autonomiile locale existente deja pe teritoriul locuit de români.

Transilvania

Primele formațiuni prestatale din spațiul carpatic sunt menționate în cronica notarului anonim al regelui Bela al Ungariei, intitulată *Faptele Ungurilor*. Scrisă în secolul al XII-lea, ea povestește pătrunderea maghiarilor la sfârșitul secolului al IX-lea și începutul secolului al X-lea dinspre Câmpia Panonică spre est, unde întâlnesc trei conducători politici („duci” sau voievozi):

- Glad (în Banatul de astăzi, având centrul la Cuvin);
- Menumorut (în Crișana, având centrul la Biharea);
- Gelu (în interiorul arcului carpatic, pe valea Someșului, cu centrul la Dăbâca).

Un secol mai târziu, pe teritoriul lui Gelu este menționat Gyula, iar pe teritoriul lui Glad este menționat Ahtum. Cei doi se opun expansiunii maghiare, care însă îi învinge.

Toate aceste voievodate au fost supuse de Regatul Ungariei care, între secolele al XI-lea – al XIII-lea, și-a extins autoritatea asupra întregului spațiu transilvan. Ungaria a încercat să impună aici o formă de organizare proprie, preluată din Occidentul feudal – principatul (în 1111 este menționat „Mercurius, *princeps Ultrasilvanus*”). Acest lucru nu reușește, Transilvania păstrând o formă de organizare autohtonă, voievodatul. În 1176 este menționat primul voievod, Leustachius. Astfel, autonomiile locale au contribuit la formarea statului medieval Transilvania, prin menținerea formei specifice de organizare politică, **voievodatul**.

Pe teritoriul Transilvaniei, fiecare populație a avut propriile forme de organizare:

- **maghiarii** s-au organizat în **comitate**;
- **secuii** (populație de origine asiatică, așezată de Ungaria în estul Transilvaniei, în scop de apărare) s-au organizat în **saune**;
- **sașii** (populație de origine germană, așezată de Ungaria în sud-estul Transilvaniei, pentru a construi cetăți fortificate) s-au organizat în **saune** și **districte**; acestea erau reunite în *Universitas Saxonum*;

– **românii** și-au păstrat autonomia în zonele depresionare, de graniță, așa-numitele **țări**: Țara Hațegului, Țara Făgărașului, Țara Maramureșului.

La sfârșitul secolului al XIII-lea și în secolul al XIV-lea, o serie de acte ale regilor Ungariei au diminuat autonomia românilor, condiționând calitatea nobiliară de apartenența la credința catolică. Prin urmare, nobilii români au urmat trei căi:

- au trecut la catolicism, astfel maghiarizându-se (este cazul familiei Corvineștilor);
- au rămas ortodocși, renunțând la calitatea de nobili (este cazul mai multor familii din Făgăraș și Maramureș);
- au trecut munții, contribuind la formarea statelor medievale din spațiul extracarpatic.

Țara Românească

Primele formațiuni politice dintre Carpați și Dunăre sunt menționate în *Diploma cavalerilor ioaniți* emisă de regele Ungariei, Bela al IV-lea, în 1247:

- Țara Severinului în vest, pe linia Dunării;
- Voievodatul lui Litovoi, pe Valea Jiului;
- Cnezatele lui Ioan și Farcaș, pe Valea Oltului;
- Voievodatul lui Seneslau, pe Valea Argeșului.

Cu excepția Voievodatului lui Seneslau, toate aceste formațiuni depindeau de Regatul Ungariei. O primă încercare de emancipare de sub această dominație îi aparține lui Litovoi (același sau urmașul celui din 1247), care se revoltă în 1277 împotriva regelui maghiar, dar este înfrânt, iar fratele său Bărbat este luat prizonier.

Tradiția îl menționează ca întemeietor al Țării Românești pe Negru Vodă din Țara Făgărașului, care ar fi „descălecat” la sfârșitul secolului al XIII-lea pe valea Argeșului, însa el nu este menționat de surse istorice.